

seveda pa tudi na odmore ni pozabil. Iz knjige izvemo o preteklem, polpreteklem in današnjem kulturnem dogajanju v Londonu, o krizi londonskih komercialnih gledališč, o njihovi pretekli slavi in o današnjem nezavidljivem finančnem položaju. V Whitechapel Gallery pokuka med odmorom, pred zaveso pa na predstavi Julijana Becka in Harolda Holsona, toda ta predstavitev je bolj uvod v nadaljnja razmišljanja o londonskem gledališkem pol dnevniku. Tem vsebinsko bogatim petim dejanjem in odmorom pa bi kazalo dodati še epilog o lektoriranju besedil pri MGL. Epilog bi bil potem sila zanimiv, če ne najzanimivejši.

Angažirana drama je petdeseti zvezek knjižnice MGL, ob kateri zanihamo kot angažirani gledalci med naturalistično in konstruktivistično dramsko obliko. Avtor globalno analizira, kaj sploh je angažirana drama, zakaj sodobna dramaturgija opušča naturalistično dramsko obliko, — kakšna je ta naturalistična in konstruktivistična oblika drame, nato pa se odloči za kritičen pristop do angažirane drame. Čeprav je Selenič pisal to razpravo v bojznosti, da

ne bi zašel v dogmatizem, se vseeno vidi, da je bila njegova bojazen le premajhna, saj skuša avtor zakriti svoj dogmatizem s preštevilnimi citati od Marxa pa do Sartra.

In še tehnična pripomba: sodobnejša oprema knjižic MGL bi bila najbrž predraga za Mestno gledališče?

LOJZE ZUPANC: ANKA MIKOLJEVA

(Založba Obzorja in Dolenjska založba, 1970)

V preprost, z belokranjskim koloritom obarvan jezik, v pokrajino okrog Črnomlja in v obdobje druge svetovne vojne, v čas pred njo in po njej, je zajet roman Lojzeta Zupanca, ki smo ga doslej poznali predvsem kot pravljicarja. Zgodba o Anki Mikoljevi in o njenih sovaščanih ni niti vsebinsko niti oblikovno nič novega, morda za letnico, ki jo nosi, že kar malo zastarela, je pa solidna, prikupna v svoji preprostosti in zahtevam povprečnega bralca docela ustreza.

Mojca Terseglav
Marko Terseglav
Ljubljana

SPREHOD SKOZI TERSKO BESEDIŠČE

TABU

Kar poznam naših jezikovnih tabujev, so dvojni: ali besede za zle duhove (zlodej, hudič) ali za živali (medved, *zbotrič* za jazbeca na Njivicah). Na Njivicah, v tej jezikovno najzanimivejši vasi ob Teru (južni podaljšek vasi Ter), sem prvič slišal tabu tretje vrste: vprašujem prijaznega domačina, ki mi je že postregel s kopico jezikovnih poslastic, kako pravijo prepadu. *Kuo dijete po našin* in dodam italijanski izraz ali opis z domačo besedo. Oglasi se njegova žena: *dijemo dan buhobáreh*. Ali, doda sosed, *na kràs, na kràs ulóba*. Zapišem si oboje, zdi se mi zanimiva tudi ta *kras* ženskega spola, predvsem pa me prevzame izrazna moč tabuja: *dan buhobáreh*, v knjižni slovenščini: (en) bogobváruj. Ko bom spet hodil po Julijcih, bom mislil na strah Terjanov pred prepadi in na to besedo.

PEK

V Bardu sem si zapisal *pèk* = moško spolovilo. Pleteršnik ne pozna tega izraza. Pa sem se domislil svarila iz frazeologije v italijanskem tržaškem narečju: *Putele, no ste scherzar col pec!* Frazo pozna danes

le malokateri Tržačan in si jo razlaga: *De-kleta, ne šalite se s pekom!* Gledal sem v oba slovarja tržaškega narečja: Kosovitz¹ pozna v posebnem seznamu tujk le *Pech*, moški samostalni, slovanski izraz = fornaio, prestaiaio; in dve frazi: *bazilar col pech*, v metafori = delirare, vaneggiare; *girare il boccino*; *aver dato il cervello a rimpedulare, essere andato in villa colla brigata*; *gabe de pech*, v metafori = gambe a iccase o gambe ercoline. Pinguentini² povzame pomen in fraze po Kosovitzu, le da je beseda *dal tedesco austriaco* »päcker« in da je znana tudi v nekaterih furlanskih narečjih.

Beneškoslovensko besedišče je ohranilo arhaično stanje, ki je bilo v prejšnjem stoletju lastno vsemu zahodnemu pasu (prim. zapise kraških ljudskih pesmi pri Streklju). Domnevam, da je *pèk* v omenjenem pomenu segel od Tera do Trsta in

¹ Ernesto Kosovitz: Dizionario-vocabolario del dialetto triestino e della lingua italiana, Trieste, 1889, gl. str. 573.

² Gianni Pinguentini: Dizionario storico etnografico fraseologico del dialetto triestino, Borsatti, Trieste, 1934, gl. str. 160.

da se je tu ohranil kot arhaizem v it. dialektu. Na ta način postane svarilo *Putele, no ste scherzar col pec!* smiselno. Vprašujem se, ali ima tudi fraza *bazilar col pec* (dobeseno: imeti opravka s pekomo) enako zaledje.

POMANJŠEVALNICE

V deželi, kjer hiše so hišice, okna so okenca, se že kar težko otepamo s pomanjševalnicami (za kruhek in kavico), Terjani pa pravijo celo šipku *šip* (Čanebola) in mavrici *máura* (Ter, Njivica)!

Terjan rabi pomanjševalnice v ostro določenih mejah in obsegu. Otroci so tja do petnajstega leta *senátič, ščeráteca*, potem so samo *sin* in *šči, sínuui* in *ščerí* (po vsej terski dolini). V Plešiščih so *sini* isto kot fantje.

Terjan — kakor Rezijan — je mehak do živali in rastlin, tu se pomanjševalnic ne manjka: *medviedac* (Černjeja), *medvédič, zécič* (Prosnid), *zvóniči* (Černjeja), *lilíci* (= zvončki, Bardo) idr.

V redkejših primerih velja pomanjševalnica jédi: *mastíca* (= surovo maslo), *riepíče* (Njivica), *salámíč* (Černjeja).

(*Kosíč, kúorbič, kólica, vozič, pejšice* = kamenčki, *cirkúica* — vse na Njivici — niso več ljubkovalne pomanjševalnice, temveč služijo za normalno oznako predmetov majhne razsežnosti.)

Najbolj zabavno pomanjševalnico sem čul na Njivici: *riehič* = greh. Psihološka ponata.

BREZ POMLADI

Poleg koroške vígredi in štajerskega *vilaža* pogrešam v Pleteršniku rezijanski *vilažej* in terski *vilázin*. Prvega sem čul že tolikokrat, a nikoli v lepši zvezi kakor v pesmi o petelinu, ki so mi jo zapeli otroci v Bili:

... on di, da dúšel vilažej
an vižanéjo róžice...

Ta dva stiha sta po zvočnem tkivu vredna najboljšega Zupanciča.

Terski *vilázin* mi je enako domač: zapisal sem ga tudi v arhaični zvezi *saá vilázina* v smislu »prihodnje leto«; sami Njivarji so mi povedali kot sinonim temu izrazu še enakovrednega *no drúo líeto*.

Pavle Merkuš
Trst

PRVI SESTANEK NOVEGA REPUBLIŠKEGA ODBORA SDS 16. OKTOBRA 1970

Na prvem sestanku novega odbora SDS (vodil ga je predsednik prof. dr. Franc Zadravec) so člani razpravljali predvsem o bodočih nalogah SDS.

Po mnenju odbora SDS je treba okrepiti stanovske in kulturne stike z zamejskimi slovenisti. Zato bo odbor SDS povabil na delovni sestanek predstavnike predavateljev slovenščine s Tržaškega, Goriškega in Koroškega.

Joža Mahnič je poročal o pripravah za izdajo Gradnikovega zbornika. Uredniki novogoriške revije SREČANJA so se dogovorili, da bodo posvetili dvojno številko revije pesniku Gradniku. (Urednik te številke je J. Mahnič.) V njej bodo objavljeni vsi referati z Gradnikovega simpozija v Novi Gorici ter spominska članka o Francetu Bevku in Venu Pilonu. Gradnikova številka SREČANJ bo izšla novembra 1970. Cena za izvod bo 3.— din.

Načrt o širše zasnovanem Gradnikovem zborniku z dokumentarnim gradivom se bo uresničil kasneje.

Olga Sterletova je sporočila odboru predlog Franceta Novaka, naj bi SDS organiziralo simpozij o sodobnem knjižnem jeziku. Odbor je sprejel pobudo in sklenil, da bo prihodnjo jesen slavistični seminar o sodobnem knjižnem jeziku. J. Toporišič bo pripravil okvirni načrt za predavanje. Seminar bo predvidoma v Celju in bo trajal dva dneva in pol.

SDS bo še nadalje skrbelo za strokovno izpopolnjevanje članstva. Predavatelji, ki bodo nastopili v ljubljanski podružnici, bodo po možnosti predavali tudi v drugih centrih podružnic SDS.

Odbor SDS bo poskušal ugotoviti vzroke nedelavnosti podružnice v Murski Soboti; na občnem zboru v Novi Gorici namreč nihče izmed udeležencev s tega področja ni poročal o delu murskosoboške podružnice.

Na sestanku je bilo tudi sklenjeno, da znaša članarina SDS za študente univerze in pedagoških akademij 3.— din (tj. 30‰). SDS si bo še nadalje prizadevalo, da bi

Besede sexy

V terskem besedišču sem nekajkrat naletel na lepe izraze, prvinske metafore, ki izhajajo iz spolne terminologije. Sprva sem se čudil, da jih rabijo in razlagajo povsem prostodušno in brez vsake omejitve, to je kadarkoli in kakorkoli, pred komerkoli. Njih naravnosti in prvinskosti sem se kmalu nehaj čuditi, mnogo bolj všeč so mi od evfemizmov, ki niso ne naravni ne prvinski.

Vprašal sem moža na Njivici, katero je domače ime za *Lonicera caprifolium*. Pove mi: *pizdinji lič*. Zahteval sem še razlago. Ne morem je tu zapisati. Iz pizdinjega liča so si stari delali vezalke za cokle, čevlje, *hláče* (= nogavice).

Spet na Njivici. Izraz *módar* za regrat (*Taraxacum officinale*) poznam dolgo let, v restavraciji so mi servirali módar kot prikuho. Pa vprašam dragocenega informatorja za botanična imena, zakaj pravijo módar. Poznate regrat? mi pravi, veste za rože? Za rožami se na stebelu naredijo *bálice*, ki so podobne modom. Zato pravimo *módar*.

Otroške igre

Zbiral sem besedno gradivo za ASLEF (*Atlante storico linguistico etnografico friulano*). V pripravi, 1. knjiga v tisku) v Černjevi in, kakor je vrstni red nanesel, prišel do imen za nekatere otroške igre. Prvo vprašanje se glasi, kako pravijo otroci igračam. Moji informatorji so mi odgovorili s povsem nepričakovano ugotovitvijo: nič ne pravijo, zakaj v slovenskem delu Černjeje, to je v zaselkih Černjeja gorenja, Dobje, Poddobje, Laze in Orenjena, se v zadnjih 22 letih ni rodil noben otrok. Popraviti sem moral vprašanje tako: kako ste igračam pravili vi, ko ste bili otroci?

Iz nomenklature, ki sem si jo ob tej priložnosti zabeležil, bi rad opozoril le na nekaj značilnih in lepih izrazov. Najpreprostejša igrača černjejskih otrok je nedvomno bila *brunčálica*, to je *búrja* (= kostanj), skozi katero je otrok vtaknil vrstico; ko je potem sunkoma potegnil oba konca vrvice, je *búrja brunčála* (= brenčála), kakor brenčijo čebele (na Njivici: *čéle brunčíjo*).

Izraz *nosíte kolónce* me ni presenetil, slišal sem ga že v Stármici na Matajurju (*nosíti kalónce*) in vem, da je pogosten v nadiškem in terskem narečju. Berem ga tudi v

Pleteršniku pod geslom *kalónci*, adv. huc-kepack, k. nositi itd. Prvič sem slišal soroden izraz *nosíte korácke*: pri tem sedi otrok drugemu na ramenih.

Med igrami, ki sem jih zabeležil v Teru in na Njivici, naj omenim *kolónco bábo*; *harbát u harbát* je tako nazorno ime, da ne potrebuje opisa ali razlage; *korája* pa je naša ringaraja.

Vinika

Eden terskih izrazov, ki se mi zdijo lepi, je *vinika*, *venika* za vinsko trto. Na kartotečnem listu — enem od čez 2100 listkov s terskim besediščem, ki sem jih zbral v petih letih — berem še izraze *varh od venike* (Njivica), *streč od vinike*, *láye od vinike in kou od vinik* (Černjeja), nadalje *na ríja venike* (Njivica) za vrsto trt, *pod venikoN* (Njivica) za prostor pod latnikom, *strojiti vinike* (Černjeja) in *ostroiti veniku* (Njivica) (obrezati trto).

Terjani poznajo tudi izraz *tárta*, a le v pomenu, ki ga Pleteršnik navaja na prvem mestu: die biegsame, gedrehte Ruthe, die Wiede. *Tárta od bénke* (*Salix viminalis*, béka) jim služi, da vežejo *vinike*; *tárta od léske* pa, da zvežejo butaro, da si napravijo naramnice za koš.

Passe-partout

Ko poslušam Terjane, ko snemam njih povedke in pesmi, ko té pozneje zapisujem vo magnetofonskem posnetku ali končno, ko prebiram terske zapise, prislunhne z ušesom glasbenika besedam in na glasom, ustavim se ob takih, ki so v primerjavi z današnjo denaturalizirano časnarsko in trgovinsko besedo ohranile čar prvinskosti. Tako sem se veselil Marije, ki se v plestiški pesmi o vodi Rajni *nújno* drži, tako *tréšeke*, zaradi katere ni čaneboski otrok zaspal celo noč, tako *zabáve* na poti v opisu *snúbe*, kot mi ga je povedal stari Kačún v Sedliščih, tako *ženítik*, kakor so mi o njih pravili v Plestiščih in Brezjah. S tem nisem odkril nič novega, saj je vse to v Pleteršniku, veselil sem se le srečanja z živimi besedami, ki sem o njih mislil, da so mrtve. Veselil sem se starine, kakor se lahko veselim lepega starega predmeta. Jezikovni antikvariat. Poezija.

Ko naletim na besedo, ki je ne razumem, se z njo ubadam včasih po dneve, tedne. Tako se mi je dolgo godilo z glagolom, ki sem ga slišal pogostoma v zelo pisanih

zvezah, ne da bi mu mogel do živega. Ključ mi je nevede dala Njivarica, ki mi je povedala čudo povedk in besed in pesmi. V njeni pravljici o kraljevi hčeri in vojaku berem: *A zat póten alóre te oní, te re o djaŕ, o mieŕ dódis souđáde tvi éjto, kó e su oníali njaá palác. Sô ministrúali.* (Potem tale, ta kralj, je imel dvanajst vojakov, ki so oníali njegov dvorec.) Sledi razlaga: *so ministrúali*, so varovali, držali, oskrbovali. *Oní-*

ati je glagol *passé-partout*, ko ti ne pride ustrežna beseda na misel, rečeš *oníati*. Kakor rečeš *oní*, če ti ne pride takoj na jezik samostalniki. Onegaviti, torej, brez slabega pomena: kot indiferentni *passé-partout*.

Na mah so mi postala jasna številna mesta v drugih povedkah, kjer se glagol *oníati* šopiri.

Pavle Merkuš
Trst

MONOGRAFIJA O SLOVANSKIH ŠTEVNIKIH*

Pričujoče delo o slovanskih števnikih je rezultat avtorjevega večletnega zanimanja za probleme števnikov (prim. bibliografijo na koncu knjige). Slovanski števnik so bili raznovrstni tako po obliki kot po načinu označevanja količine. Avtor jih pojmuje kot vrsto izrazov za označevanje količin, ki so se začele razvrščati v urejen sistem. In prav silnice tega razvoja je avtor poskušal izluščiti.

Monografija je razčlenjena na štiri dele: semantični pogoji za nastanek števnike besedne vrste, besedotvorje števnikov in prehod v posebno besedno vrsto, oblikovne spremembe slovanskih števnikov, spremembe sintaktičnih lastnosti števnikov.

Delo temelji na naslednjih postavkah: a) elementi, ki sestavljajo neko besedno vrsto, imajo gotovo skupno semantično in oblikovno osnovo, b) geneza nove besedne vrste je v tem, da postane podobna semantika spodbuda za enotenje oblikovne plati besed in podobno obnašanje v govorni verigi. Šele relativna skladnost obeh dovoljuje izdvajanje besedne vrste kot celote.

Začetki abstraktnega mišljenja so bili pogoj za nastanek abstraktne predstave o količini in številu. Količina je bila lahko pojmovana kot (ne-)razčlenjena celota, razlikovalo pa se je tudi gledanje na te prvine količin glede na prostor in čas. Pri Slovanih so bili glavni števnik prvotno vezani na štetje predmetov, ki so tvorili prostorsko verigo; časovno zaporedno pojavljanje predmetov je izražal tip *petkrat*. Vrstilni števnik npr. *pěti* izraža ne le to predmetovo lastnost, da je *pěti* po vrsti, temveč tudi, da je število vseh predmetov v tej celoti *pet*. Iz njih izpeljani abstraktni samostalniki (tip *pet*) so prvotno pome-

nili le končni, *pěti* predmet, po izgubi starih števnikov pa začnejo pomeniti tudi količino. Števnik tipa *dvoj* so prvotno kazali na količino kot na lastnost celote, sestavljene iz delov. Ločilni pomen je še danes ohranjen le v delu slovanskih jezikov (tudi v sloven.), drugod je prevladal količinski. Vsak od teh števnikov je imel še dodatne pomena, ki so pa začeli stopati v ozadje spričo pomena količine in števila. Obstajata torej vertikalni in horizontalni števniki sistem. Horizontalni je sestavljen iz števnikov z različnimi pomenskimi niansami (dva, pet, dvoj, numerativi), vertikalni pa se je gradil ob naravnih številčnih vrsti (eden, dva, tri...). Poleg sistema, ki je rasel ob naravnem številčnem, so obstajali še drugi, manj splošni rus. *gorstě, povesmo, pučok* ali pa rus. *kopna, krestec, skird* itd. Ti tipi štetja so največkrat omejeni na merjenje popolnoma določenih stvari: lanu, žitaric itd. Posamezni izrazi teh sistemov so zelo redko prodirali v vertikalni števniki sistem: kašub. *kopa* »60«, *poškopy* »30«, sln. dial. *red* »10« (dve *redi* »20«). V tem poglavju obravnava avtor tudi besede tipa *malo, mnogo* itd., ki bi jih, kadar označujejo količino, četudi nedoločeno, šteli z enako pravico med števnike kot med prislove. Števnik so blizu terminološkim sistemom, saj jim manjka modalnost, ekspresivnost, polisemija, homonimija in sinonimija.

Naravna številčna vrsta je brezkončna, izražamo pa jo s končnim številom korenov. Slovani so imeli desetinski sistem štetja. Ponekod najdemo primere, ki kažejo na drugačne tipe (dvajsetinskega, štiridesetinskega, devetdesetinskega itd. — rezij. *trikrat dvajsti* »60«), vendar jih največkrat razlagajo kot tuje vplive.

Posebne korene imamo za števnike prve desetice in ogljišča (*sto*, ki je v etimološki zvezi z *deset, tisoč* itd.), čeprav srečujemo

* A. E. Suprun, Slavjanskije čislitel'nye. Minsk 1969.